

De sleutel tot...

Mediawijsheid

de Bibliotheek

Zuidoost Fryslân

Bibliotheken Zuidoost Fryslân bieden met de lessen mediawijsheid kinderen in het basisonderwijs, de leerkrachten en de ouders een sleutel tot mediawijsheid. Dit boek geeft een kijkje door het sleutelgat en laat zien waarom mediawijsheid aandacht verdient.

De sleutel tot... mediawijsheid

Dit is een uitgave van Bibliotheken Zuidoost Fryslân

Auteurs: Nadine Dekker, Lisa Kummel en Marcia van der Zwan
Omslagontwerp: Nienke Elshuis, Geertje Schokker, Lisa Kummel
Vormgeving binnenwerk: Nienke Elshuis en Geertje Schokker
Fotografie: Nadine Dekker en diverse aangeleverde foto's.

Druk: Hellinga Grafische Specialisten
Oplage: 500 exemplaren

ISBN 978-90-818574-0-6

Bibliotheken Zuidoost Fryslân, 2012.

Dit boek is gemaakt door vierdejaarsstudenten van de opleiding
Communicatie NHL Hogeschool.

De sleutel tot...

Mediawijsheid
de Bibliotheek
Zuidoost Fryslân

Voorwoord

Tv, internet, social media, games en mobiele telefonie. We beleven er veel plezier aan maar weten niet altijd hoe we er het beste mee om kunnen gaan. Mediawijsheid staat voor [bewust en actief meedoen aan de mediasamenleving](#). Het begrip werd voor het eerst op 12 juli 2005 geïntroduceerd door de Raad van Cultuur. Aanleiding was de steeds verdergaande medialisering van de samenleving en de invloed daarvan op het dagelijks leven van alle mensen in Nederland. Omdat bestaande woorden de betekenis van mediawijsheid niet goed kunnen uitdrukken koos de Raad ervoor een nieuw begrip te introduceren. De Raad wilde aangeven dat mediawijsheid gaat om leren op school maar eveneens om het informele leren, buiten school. Daarnaast wilde de Raad met dit nieuwe begrip ook een ander soort mentaliteit tot uitdrukking brengen. Een mentaliteit die staat voor [een verantwoordelijke houding tegenover media](#) en voor het besef van het effect dat het eigen mediagedrag kan hebben op zichzelf en op anderen. Foto's geplaatst op internet zijn, daar nog jaren later te vinden en een [dreigtweet kan onbedoeld een school in rep en roer zetten](#). Ouders en de school voelen vaak intuïtief wel aan waar mogelijke gevaren liggen, maar zij zijn minder thuis in de media. En dat is jammer. Want zolang we ons houden aan simpele basisregels om risico's te vermijden en onszelf en anderen te beschermen, is er niets dat ons tegenhoudt om te genieten van de vele voordelen die de media ons bieden. En die zijn niet gering: foto's en filmpjes met elkaar delen, skypen met familie in het buitenland, online leren, online shoppen, gamen, maar ook op internet een baan vinden en overheidszaken regelen. Allemaal kansen en mogelijkheden om ons leven beter, zinvoller en leuker te maken. Voor jonge kinderen die opgroeien in onze hedendaagse mediasamenleving, is mediawijsheid een essentieel onderdeel van het onderwijs en de opvoeding. [Daarom vind ik de mediawijsheidlessen een goed initiatief van Bibliotheken Zuidoost Fryslân](#). Dit boekje draagt bij aan het leren omgaan met de alom tegenwoordige media door de sociale, maatschappelijke en ethische aspecten ervan te belichten.

Ik wens u daarom veel leesplezier!

Mary Berkhout

Mary Berkhout

programmamanager bij Mediawijzer.net

Roelov Kuipers

manager Weststellingwerf
en Opsterland Bibliotheken
Zuidoost Fryslân

“Prioriteit voor digitale opvoeding en zoekvaardigheden”

Er wordt tegenwoordig meer op internet naar informatie gezocht dan in boeken. Websites en nieuwe platforms voor social media schieten als paddenstoelen uit de grond. Roelov Kuipers is regiomanager van Bibliotheken Zuidoost Fryslân. Twee jaar geleden zijn Bibliotheken Zuidoost Fryslân gestart met het ontwikkelen van lessen mediawijsheid voor het basisonderwijs. Kuipers vindt het belangrijk dat basisschoolleerlingen leren hoe het internet werkt, hoe ze beter kunnen zoeken en waarvoor ze moeten oppassen. “Daarom hebben we deze lessen prioriteit gegeven en er veel tijd én energie in gestopt.”

Bibliotheken Zuidoost Fryslân zijn met hun mediawijsheidlessen actief op vierenvijftig basisscholen in de gemeenten Opsterland, Ooststellingwerf en Weststellingwerf. Dat maakt Bibliotheken Zuidoost Fryslân op dit gebied een voortrekker in Nederland.

Volgens Kuipers is dit grotendeels te danken aan de inzet én het enthousiasme van de mediacoaches. Zij hebben namelijk producten ontwikkeld als ‘Maak je eigen startpagina’ en ‘Nettiquette’. Deze lessen vormen nu de basis van de doorgaande leerlijn mediawijsheid. Kuipers: “Een goede samenwerking met het onderwijs is belangrijk. Soms zijn de wensen niet allemaal duidelijk, maar door met elkaar in gesprek te gaan, komen ze op tafel. Zo is ook de doorgaande leerlijn mediawijsheid ontstaan. De meesters en juffen hebben voor alle producten gekeken in hoeverre ze aansluiten bij de lesmethodes en de leef-tijd van kinderen. Door de kennis van scholen en de bibliotheek te combineren, creëer je synergie.”

Bibliotheken Zuidoost Fryslân bieden deze lessen pas twee jaar aan en toch wordt er al op de meeste scholen in Zuidoost Friesland hierin lesgegeven. “Hieruit blijkt vertrouwen van de scholen en van de gemeenten, iets waar we dankbaar voor zijn.” Volgens Kuipers is de basis voor succes vakbekwame, gedreven collega’s binnen de organisatie te hebben. “Dit zijn mensen die niet bang zijn en initiatief nemen. Als er een goed idee is, weten ze dat direct in de praktijk toe te passen.”

Het aanbod in mediawijsheidlessen mag ook door andere bibliotheken worden gebruikt, maar volgens Kuipers krijgen men het aanbod van deze lessen niet zomaar binnen op een school. “Je moet met het onderwijs in gesprek, op verschillende niveaus mensen informeren, vertrouwen winnen en draagvlak creëren”, aldus Kuipers.

Er is een direct verband tussen mediawijsheidlessen en de bibliotheek: “Bibliotheken zijn specialisten in informatiezoekvaardigheden. Zonder commercieel belang geven wij objectief informatie door. We helpen mensen met het zoeken van informatie. En dat zijn de lessen in mediawijsheid ook, alleen dan in een digitale versie. We repareren geen pc’s, we geven geen cursus Word. Daar zijn andere partijen voor. Dit gaat om zoekvaardigheden. Er wordt tegenwoordig meer op internet naar informatie gezocht dan in boeken.”

Door kinderen mediawijs te maken, zijn ze al jong op de hoogte van de wonderde wereld van internet. “Mediawijs worden is een onmisbaar onderdeel van de (digitale) opvoeding van het kind. Met onze invulling merken we dat we een ‘gat in de markt’ vullen. Dat nu ook allemaal andere partijen zich met mediawijsheidproducten op de markt begeven, juichen we alleen maar toe.” Als specialist geeft de bibliotheek iedereen graag advies.

“Onze basisschoolkinderen mediawijs laten worden, is een bewuste keuze”

Lessen mediawijsheid op de basisschool bieden veel voordelen voor de kinderen, de ouders én de school. “Internet moet bespreekbaar worden gemaakt en dat kan alleen als partijen waar kinderen dagelijks mee te maken hebben, betrokken zijn bij hun digitale bezigheden.”

Jantina van der Vegt is directeur van de christelijke basisschool De Baggelaar in Munnekeburen. Dit is een van de vierenvijftig basisscholen waar de mediacoaches van Bibliotheken Zuidoost Fryslân mediawijsheidlessen geven. Basisschool De Baggelaar heeft zelf de keuze gemaakt om kinderen lessen mediawijsheid te laten volgen. Dat is zonder gemeentelijke besluitvorming gebeurd, in tegenstelling tot de andere basisscholen waar mediawijsheidlessen worden gegeven. Volgens Van der Vegt is het een logische keuze geweest: “Er komt zoveel op de kinderen af, vooral wat betreft social media. Lang niet alle kinderen kunnen daarmee omgaan en daarom is het belangrijk dat ze gewezen worden op de mogelijkheden, maar ook op de gevaren van de media.”

Volgens Van der Vegt is er te weinig controle van ouders en wordt er lang niet overal thuis over internet gepraat. “Sommige kinderen hebben al een eigen computer op hun kamer en daardoor wordt het lastig voor ouders om te controleren wat hun kinderen zoal op internet doen. Natuurlijk is het de verantwoordelijkheid van ouders om kinderen digitaal op te voeden, maar als school heb je ook de taak om ondersteuning te bieden.”

Ook doet basisschool De Baggelaar met de Parents-are-Watching-avonden mee. Tijdens deze bijeenkomsten presenteren kinderen voor hun ouders wat zij allemaal op internet doen en wat ze van de lessen hebben geleerd. Op deze manier hoopt de school internet thuis bespreekbaar te maken en de betrokkenheid van ouders te vergroten.

Van der Vegt vindt het prettig dat Bibliotheken Zuidoost Fryslân een aanvulling bieden op het gebied van mediawijsheid: “Wij krijgen ook via andere bronnen internetopdrachten voor leerlingen aangeboden. De leerkracht moet zich er dan in verdiepen en daar is gewoon geen tijd en ruimte voor. De Baggelaar is een kleine school en we werken met combinatieklassen.”

Door internet bespreekbaar te maken, wil Van der Vegt voorkomen dat er digitaal gepest wordt. Ook op het platteland van Munnekeburen komt het voor dat kinderen elkaar pesten op Hyves. Dat gaat dan wel buiten school om, maar volgens Van der Vegt kun je dat niet los van elkaar zien. “De school is de volgende dag wel weer een ontmoetingsplaats. Op onze basisschool gaan wij op een respectvolle manier met elkaar om en kinderen moeten zich veilig kunnen voelen in hun leeromgeving.”

*Jantina
van der Vegt*
directeur christelijke
basisschool
De Baggelaar

A photograph of three children standing on a cobblestone street. On the left is a girl with dark hair, wearing a black winter jacket with a fur-lined hood and dark boots. In the center is a boy wearing a bright blue winter jacket and dark pants. On the right is a girl with blonde hair, wearing a black quilted winter jacket and dark pants. All three children are smiling at the camera. The background is a grey cobblestone pavement.

“Nu kan ik veilig op internet surfen. Je mag niet zomaar iemand als vriend toevoegen, want het kan ook een crimineel zijn.”

“Ik weet nu hoe internet is ontstaan.”

“Ik heb geleerd dat je niet alle sites moet geloven.”

Sociale media

DOSSIER

Tomas zit achter de computer in de woonkamer. Zijn moeder Fenna is de was aan het strijken. De deurbel gaat. Tomas kijkt niet op van het computerscherm. Fenna zet haar strijkijzer aan de kant en loopt naar de deur. "Hallo", zegt Fenna tegen de buurvrouw die voor de deur staat. "Hallo Fenna. Heb je een ei voor me?" "Natuurlijk", antwoordt Fenna. "Kom maar even binnen."

Tomas' moeder en de buurvrouw lopen de huiskamer in. "Hoi Tomas, alles goed?", vraagt de buurvrouw, terwijl Fenna doorloopt naar de keuken. Tomas kijkt niet op of om. Zijn vingers gaan als een razende over het toetsenbord. Fenna komt de keuken uit lopen met een ei in haar handen. Ze glimlacht. "Die kinderen van tegenwoordig. Zitten de hele middag gezellig met hun vrienden te chatten via de computer. Het internet maakt hun sociale leven zoveel leuker." Buurvrouw knikt instemmend. De vrouwen lopen al pratend richting voordeur.

Beiden letten niet op Tomas. Op het beeldscherm staan verschillende schermen open: er is een venster met Hyves, op de achtergrond staat Google open en hij voert verschillende gesprekken via MSN. Tomas typt: "Sukkel! Niemand vindt jou aardig." Hij voegt een hoop boos kijkende smileys toe. "Niemand wil naast jou zitten in de klas", typen de vingers van Tomas in een ander venster. Zijn moeder loopt de kamer weer in. "Is het gezellig lieverd?" vraagt ze. Tomas knikt en glimlacht naar zijn moeder. Fenna glimlacht terug en loopt naar de strijkplank. Nietsvermoedend gaat ze verder met strijken.

Yola Hopmans

*mediacoach/
zelfstandig ondernemer*

“Help kinderen op weg in de wereld die internet heet”

Met de komst van social media is er een nieuwe wereld voor kinderen opengegaan. Yola Hopmans, mediacoach, vindt het belangrijk dat ouders vanuit een positieve belangstelling betrokken zijn bij het internetgedrag van kinderen. “Ouders kunnen hun kinderen op weg helpen in de wereld die internet heet.”

Hopmans heeft een eigen advies- en projectbureau genaamd RadYance en geeft verschillende medialessen aan kinderen. Hopmans heeft de interactieve bijeenkomst ‘Parents are Watching’ ontwikkeld, die onder andere wordt aangeboden door Bibliotheken Zuidoost Fryslân. In deze bijeenkomsten wil Hopmans ouders meer betrekken bij het internetgedrag van kinderen.

Tijdens deze interactieve bijeenkomsten houden kinderen voor hun ouders een korte presentatie over wat ze allemaal doen met internet en wat daar leuk aan is. De kinderen gaan met hun ouders in gesprek over internet. “Als je het positief benadert, vinden kinderen het heel erg leuk om erover te vertellen.” Hopmans geeft aan dat de avonden een succes zijn. “Er komen altijd veel ouders omdat hun kind een presentatie geeft. Met goede begeleiding wordt het zo een gezellige en leerzame avond. Zelf komen ouders niet altijd op het idee om kinderen ernaar te vragen. Ouders snappen nu wat het voor kinderen betekent en zijn daarvoor in staat ze beter te begeleiden.”

Hoewel social media leuk is voor kinderen zit er ook een andere kant aan. “Veel ouders verschuilen zich erachter dat ze niet genoeg weten van internet”, geeft Hopmans aan. De mediacoach vindt dit een beetje makkelijk. “Je hoeft ook niet te kunnen voetballen om aan de zijlijn te staan bij je kind. Het heeft vooral te maken met belangstelling en betrokkenheid. Er is voor ouders genoeg informatie te vinden over internet.” Hopmans geeft ouders het advies om op een positieve manier belangstelling te tonen voor het internetgedrag van kinderen. Daarnaast vindt Hopmans het belangrijk dat ouders afspraken maken met kinderen over de privacyinstellingen. “Kinderen vinden het vaak

stoer dat ze vierhonderd vrienden hebben op Hyves, maar ze moeten zich afvragen of het wel handig is dat ze die niet goed kennen.”

Hopmans merkt dat kinderen soms in aanraking komen met cyberpesten. “Kinderen kunnen op een gegeven moment echt wel internetten, maar dan is nog wel de vraag hoe ze zich gedragen op internet. Helaas wordt er, net zoals in de offline-wereld, wel eens ruzie gemaakt op internet. Alleen is pesten online wel een graadje erger. Dit komt omdat een kind er dag en nacht mee geconfronteerd wordt. Het kind zit in een veilige omgeving, bijvoorbeeld thuis, maar wordt dan nog steeds gepest. Dat komt heel hard binnen. Voor de dader is het makkelijker om nare dingen te typen, dan te zeggen. Daarnaast heeft pesten op internet geen grenzen omdat de pester het non-verbale gedrag van het slachtoffer niet kan zien, dit maakt het heel lastig.” Hopmans hoopt door de Parents-are-Watching-avonden ook het cyberpesten bespreekbaar te maken tussen ouders en kinderen.

Scholen vinden het volgens Hopmans lastig om positief tegenover social media te staan. “Niet alle scholen verdiepen zich genoeg in social media. Daarom is het belangrijk dat hier structureel aandacht voor komt op scholen. Als we daarnaast door middel van de Parents-are-Watching-avonden ook de ouder kunnen betrekken in het proces, is dit helemaal mooi. Op deze manier worden kinderen door alle mogelijke partijen begeleid op internet,” aldus Hopmans.

Esther Oskam
mediacoach Bibliotheken
Zuidoost Fryslân

“Internet heeft een olifantengeheugen”

Esther Oskam is jeugdbibliothecaris en mediacoach bij Bibliotheken Zuidoost Fryslân en geeft les in mediawijsheid op diverse basisscholen. Bewustwording is volgens Oskam het belangrijkste onderdeel van de lessen. “Kinderen moeten weten wat de gevolgen van hun acties op internet kunnen zijn.”

Tijdens de opleiding Mediawijsheid ontwikkelde Oskam met haar collega's Wikje Haan en Miranda Hartgers de lessenserie 'Maak je eigen startpagina'. In deze lessenserie wordt met kinderen uit groep zeven en acht de dialoog aangegaan over hun internetgedrag. Oskam begrijpt waarom internet een grote aantrekkingskracht op kinderen heeft. “Er zijn zo veel mogelijkheden, ze kunnen spelletjes spelen of socialiseren met leeftijdsgenootjes. En achter de computer wanen kinderen zich in hun eigen wereld.” Een tweede factor die de aantrekkingskracht van internet op kinderen vergroot, heeft volgens Oskam te maken met de computer zelf. “Kinderen zien een computer als iets voor grote mensen. Dat ze er even op mogen om te internetten maakt het extra leuk en spannend.”

“Er zijn zo veel mogelijkheden, ze kunnen spelletjes spelen of socialiseren met leeftijdsgenootjes.”

De lessenserie zet kinderen aan het denken over hun eigen gedrag op internet. “Ze moeten weten dat internet een olifantengeheugen heeft. Als je een filmpje of een foto op internet zet, dan blijft dat erop staan”, aldus Oskam. Belangrijk hierbij is volgens Oskam, dat kinderen buiten hun eigen belevingswereld kijken. “Kinderen moeten weten dat het internet zich niet alleen op hun slaapkamer afspeelt, maar dat de hele wereld op internet zit.”

De risico's die internet met zich meebrengt, zijn volgens Oskam behoorlijk overschat. “Het echte leven zit zo in elkaar. Er zijn ook boze mensen in de buitenwereld en toch laat je je kinderen buitenspelen. Je moet ze de kans geven om zichzelf te ontwikkelen. En zo is het natuurlijk ook in de digitale wereld.” Oskam vindt het belangrijk om kinderen vrij te laten op internet, onder enige begeleiding van ouders en/of docenten. “Wij moeten als volwassenen de kaders scheppen en daarbinnen kunnen de kinderen zich ontplooiën.” Volgens Oskam is het niet meer van deze tijd om tegen kinderen “Dat mag niet” te zeggen. “Tegenwoordig draait het om uitleg, er is veel meer sprake van een overlegcultuur. Je legt kinderen uit wat de keuzes en de gevolgen daarvan zijn. Vervolgens laat je ze zelf die afweging maken. Zo groeien ze op tot zelfstandige kinderen, zowel online als offline.”

Toch wordt er in de lessenserie 'Maak je eigen startpagina' wel aandacht besteed aan het fenomeen cyberpesten. Met een praktisch stappenplan wordt kinderen uitgelegd hoe ze met digitaal pesten om moeten gaan, mochten ze ermee in aanraking komen. “We zeggen altijd: ‘Stap één is negeren. Stap twee is blokkeren. Als het pesten dan nog doorgaat, is stap drie het bij je ouders of een leerkracht melden. De vierde stap is eventueel de politie inschakelen.’ Tot slot geven we de leerlingen het advies om niet terug te pesten.”

Volgens Oskam vinden de kinderen haar lessen erg leuk. “Ze mogen onder schooltijd over Hyves praten en als je Hyves zegt, dan ben je zo twee uur verder!”

Ruzie op internet

Op internet kunnen kinderen socialiseren, bijvoorbeeld door te chatten en spelletjes te spelen met leeftijdsgenootjes. Toch gaat het ook wel eens mis en ontstaan er ruzies. Groep acht van de openbare basisschool De Tsjerne in Gorredijk geeft antwoord op de vraag: *Wat vind jij van ruziemaken op internet?*

Laurriëtte (11)

“Ik maak eigenlijk nooit ruzie op internet, ik vind dat dat niet hoort. Sommige mensen durven wel te pesten op internet en niet in het echt. Dat vind ik stom. In het echt hoort ruziemaken natuurlijk ook niet.”

Bas (12)

“Als je op internet wordt gepest, dan kan je computer gehackt worden. Dat is echt niet leuk. En als je roddelt of pest via internet dan vind ik dat je gevangen moet worden genomen voor een week. Er moet een geweldloze wereld zijn, vind ik. Er moet vrede zijn.”

Jorn (11)

“Ik maak nooit ruzie via internet. Ook roddelen doe ik niet. Ik vind dat echt niet kunnen, want ruzie-maken hoort in het echt ook niet.”

Eva (11)

“Ik roddel wel eens over anderen op internet, ook al hoort het niet. Maar dan denk ik er gewoon niet bij na. Ik denk dat je beter kunt roddelen via internet dan in de klas, want dan kan diegene over wie het gaat het niet horen. En als diegene het hoort, is het natuurlijk wel een beetje sneu.”

Monique (12)

“Ik ben wel eens gepest op internet en dat vond ik niet leuk. Ik had een foto op Hyves gezet en toen kreeg ik allemaal gemene reacties. Ik heb toen al die berichtjes verwijderd en mijn profiel zo ingesteld dat het alleen nog maar zichtbaar is voor vrienden. Pesten is op internet gewoon veel makkelijker voor mensen, want dan kun je niet zo snel wat terugdoen.”

Internetbronnen

DOSSIER

Iris is op bezoek bij oma. Terwijl haar vader naar de keuken loopt om koffie te zetten, gaat Iris bij oma op de bank zitten. Oma vraagt: "Hoe gaat het op school?" Iris vertelt dat het goed gaat. Deze week hebben ze verkeersles gehad en bloemen nagetekend. Alleen rekenen vindt ze soms lastig. Oma knikt begrijpend. "Ik ga een werkstuk maken over Amsterdam", zegt Iris trots. Haar vader komt met de vers gezette koffie de keuken uitgelopen. "Ze vond het zo leuk toen we daar laatst een dagje waren", zegt hij met een glimlach.

"Oma, heeft u een computer?", vraagt Iris terwijl ze van de bank springt. "Dan kan ik vast informatie gaan zoeken!" Oma schudt haar hoofd. "Nee lieverd, een computer heb ik niet." Iris kijkt teleurgesteld naar haar vader die zijn schouders ophaalt. "Maar ik moet wel ergens een boek over Amsterdam hebben", vervolgt oma. "Een boek?", herhaalt Iris. Oma lijkt haar niet te horen en loopt naar de boekenkast. Nadenkend gaat ze met haar vingers langs de ruggen van de boeken. Af en toe pakt ze er een boek tussenuit, maar zet het meteen weer terug. Ten slotte zegt oma: "Ik kan het boek nergens vinden, het spijt me meisje." "Dat maakt niet uit hoor oma", antwoordt Iris. "Als ik vanmiddag thuiskom, dan kijk ik meteen op internet." "Op internet?", vraagt oma verbaasd. "Ja oma, op internet staat alle informatie die je zoekt." Oma kijkt naar vader, maar die heeft vooral aandacht voor zijn koffie. Oma begrijpt het nog niet helemaal. "Maar wie zet al die informatie dan op internet?" Dat weet Iris niet en als oma vervolgens vraagt of alles wat op internet staat, ook echt waar is, weet Iris weer niet wat ze moet zeggen. Vader slaakt een diepe zucht en kijkt op van zijn koffie. "De jeugd van tegenwoordig haalt alle informatie gewoon van het net. Kopiëren, plakken en klaar", zegt hij. "En of die informatie wel klopt? Het komt niet eens in ze op om daarover na te denken."

“Kinderen moeten niet alles voor zoete koek aannemen”

De bibliotheek heeft volgens Jehannes Regnerus een belangrijke taak als het gaat om het verzamelen en toegankelijk maken van informatie. De bibliothecaris vindt het belangrijk dat scholen en bibliotheken kinderen wegwijs maken op het internet.

Regnerus is bibliothecaris van de bibliotheek in Oosterwolde en assisteert bij de mediawijsheidlessen. Door zijn jarenlange ervaring als docent heeft hij de ontwikkelingen in de media van dichtbij meegemaakt. Door de komst van internet is informatie overal te vinden. Als bibliothecaris vindt Regnerus het belangrijk dat kinderen goed leren zoeken op internet. “Daar hebben wij als instituut van informatie een belangrijke taak in.”

“Als je het over kinderen hebt, dan heb je het over de toekomst en dit is een onmisbaar stukje voorbereiding daarop.”

De bibliothecaris vertelt dat internet voor docenten steeds meer een bron van informatie wordt. “In het verleden was er het informatieve boek, maar daar zijn meer media bij gekomen. Ik heb zelf nog de neiging om er een boek bij te pakken. Maar als ik informatie zoek over een bepaald onderwerp kan ik het op internet veel sneller te weten komen dan als ik blader in inhoudsopgaven en registers. Niet alle informatie op internet is echter betrouwbaar.”

Regnerus geeft aan dat het voor kinderen lastig is om bronnen te beoordelen op betrouwbaarheid. “Kinderen moeten niet alles aannemen voor zoete koek, maar een website echt goed bestuderen. Het is belangrijk om kritisch te kijken naar de sites, waar de informatie vandaan komt. Kinderen moeten dat echt

leren.” Volgens Regnerus is het daarom belangrijk dat er op scholen aandacht is voor mediawijsheid. “Het gaat om bewustwording en uiteindelijk ook om beter lezen. Wat staat daar nou allemaal? Het lijkt alsof de jeugd heel veel weet over internet, maar dit is vaak oppervlakkig. Kinderen weten technisch veel meer dan ouderen, maar weten eigenlijk niet waar ze echt mee bezig zijn. De bibliotheek kan hierbij helpen.”

Regnerus vertelt dat er in de bibliotheek veel aandacht is voor het helpen bij zoeken naar betrouwbare bronnen. “Een aantal medewerkers van de bibliotheek is specifiek geschoold om alle soorten vragen te beantwoorden. In de praktijk betekent dit dat wij samen met de klant de bibliotheek ingaan of op de computer gaan zoeken. “Bibliothecarissen zijn deskundig op het gebied van zoeken naar bronnen en dit is juist waar veel kinderen maar ook volwassenen moeite mee hebben. Daarnaast komen scholieren regelmatig langs voor vragen.” Regnerus geeft aan dat er behalve voor papieren bronnen ook aandacht is voor internet en databanken. Ook YouTube wordt niet overgeslagen. “Samen met scholen helpen we de leerlingen op weg. De mediawijsheidlessen dragen hier verder aan bij.”

Jehannes Regnerus

*bibliothecaris Bibliotheken
Zuidoost Fryslân*

“Internet spreekt niet altijd de waarheid”

Hoewel mediawijsheid geen kerndoel in het basisonderwijs is, probeert Willy van den Bergs, leerkracht van groep acht op de openbare basisschool De Tsjerne in Gorredijk, haar leerlingen wel het nodige bij te brengen. “Ik maak ze ervan bewust dat niet alle informatie die op internet staat, klopt.”

In de opstartfase van de lessenserie van Bibliotheken Zuidoost Fryslân nam Van den Bergs met haar toenmalige klas deel aan de pilot van ‘Maak je eigen startpagina’. Ook haar huidige klas krijgt les in mediawijsheid van Bibliotheken Zuidoost Fryslân. Van den Bergs vindt het belangrijk dat alle leerlingen via deze lessenserie basiskennis over internet aangereikt krijgen. “Je ziet heel veel verschil tussen de kinderen qua internetgebruik. De één is er heel actief mee bezig en de ander kijkt af en toe een filmpje of speelt liever buiten.” Volgens Van den Bergs verdient mediawijsheid echt aandacht in het onderwijs. “Internet wordt niet alleen in thuisituaties gebruikt, maar speelt ook in het onderwijs een grote rol. Daarom moet je kinderen leren ermee om te gaan.”

Volgens Van den Bergs is het vooral noodzakelijk om aandacht te besteden aan de betrouwbaarheid van informatie op internet. De leerlingen van groep acht gebruiken het internet namelijk niet alleen om spelletjes te spelen of te chatten. “Ze gebruiken steeds minder boeken voor het zoeken van informatie. Bij het maken van werkstukken is internet tegenwoordig de belangrijkste bron.”

De lessenserie ‘Maak je eigen startpagina’ speelt hierop in door aandacht te besteden aan zoeken op internet. Van den Bergs: “Binnen een stappenplan leren de kinderen internetbronnen te bekijken. Kind-eigen is dat ze dan het liefst drie stappen overslaan en direct met de vierde beginnen. Dat is voor kinderen heel normaal, maar uit eigen ervaring weet ik dat ze daarna wel veel bewuster bezig zijn met internetbronnen.”

De juiste informatie kunnen vinden op internet is een basisvaardigheid. Een vaardigheid die volgens Van den Bergs ook op de middelbare school van pas zal komen. Toch zit er ook een nadeel aan het goed kunnen zoeken op internet. “Kinderen moeten nog wel leren hoe ze moeten leren. Ze worden soms wel heel erg gemakkelijk, zo van: ‘Ik zoek het wel even op.’ Ze denken dat ze niets meer hoeven te weten, omdat het toch wel op internet staat. En daar moeten we voor waken,” aldus Van den Bergs.

“Ze denken dat ze niets meer hoeven te weten, omdat het toch wel op internet staat. En daar moeten we voor waken.”

Niet alleen in de lessen van Bibliotheken Zuidoost Fryslân wordt er gebruikt gemaakt van nieuwe media. De komst van internet, en voornamelijk het digitale schoolbord, heeft volgens Van den Bergs het onderwijs en daarmee haar manier van lesgeven veranderd. “Ik laat in de lessen vaak filmpjes en foto’s via het digibord zien. Dan spreekt het onderwerp de leerlingen meer aan.”

**Willy
van den Bergs**

*leerkracht openbare
basisschool De Tsjerne*

Internet als bron

Internet wordt steeds vaker gebruikt voor het zoeken van informatie. Maar hoe weet je of een website betrouwbaar is? Groep acht van de openbare basisschool De Tsjerne in Gorredijk reageert op de stelling: *Alles wat op internet staat is waar.*

Britney (11)

“Ik zoek informatie via Wikipedia en Google. Niet alles wat op internet staat is waar, daarom ga ik teksten altijd eerst goed lezen. Als ik dan denk dat het klopt, dan gebruik ik de informatie.”

Sanne (11)

“Soms krijg je een berichtje waarin staat ‘je bent de 100e bezoeker en je wilt een iPad’, maar als je daarop klikt dan is dat helemaal niet zo.”

DOSSIER

Eindelijk vindt haar moeder het goed. Lotte maakt snel een Hyves-profiel aan. Nu kan ze ook met vriendinnetjes krabbelen, chatten en foto's plaatsen net als haar klasgenootjes. Ze stuurt snel een krabbel naar Manon, haar vriendinnetje. "Hey non:!)! Weet je waar wij naartoe gaan op vakantie?? SPANJE! Hoe vet!! Wanneer ga jij op vakantie? Wij van 10 juli tot 25 juli. Ik hoop dat jij in dezelfde tijd gaat, dan hoef ik je niet zo lang te missen hihi:D xx (L)".

De volgende dag gaat Lottes moeder boodschappen doen. Bij het afrekenen zegt de caissière: "Ben jij niet de moeder van Lotte?" "Eh ja, hoezo?", vraagt Lottes moeder. "Ik ben de buurvrouw van Manon en u staat met Lotte op haar profielfoto. Daar herkende ik u van." Verward loopt de moeder van Lotte de supermarkt uit. Ze gaat nog even snel naar de bakker. Daar komt ze een volleybalteamgenootje van Lotte tegen. "Hoi! Wat leuk dat jullie naar Spanje op vakantie gaan zeg!", zegt het meisje vrolijk. "Hoe weet jij dat?" vraagt Lottes moeder? "Oh, dat las ik op Hyves!" zegt het meisje.

Als Lottes moeder naar de parkeerplaats loopt, voelt ze zich bekeken. Het lijkt ineens alsof iedereen op straat weet wie ze is. Alsof dat nog niet genoeg is, komt ze Manons moeder tegen. "Hoi Astrid, hoe is het? Ik las dat jullie 10 juli twee weken naar Spanje gaan, lekker zeg!" Lottes moeder reageert geschokt. "Dat heb je zeker op Hyves gelezen. Lotte heeft sinds twee dagen een Hyvesprofiel en dat gaat een beetje de verkeerde kant op." Moeder schudt haar hoofd en zucht. Meer tegen zichzelf dan tegen de moeder van Manon zegt ze: "Lotte moet leren wat de grens is van wat je wel en niet op internet zet."

“Juf, zal ik die wel toevoegen op Hyves?”

Miranda Hartgers werkt als mediacoach bij Bibliotheken Zuidoost Fryslân. Hoewel Hartgers positief tegenover social media staat, wil zij kinderen ook bewust maken van de gevaren van internet.

Het delen van gegevens op internet is niet zonder risico. Miranda Hartgers is zich hier goed bewust van. Met veel enthousiasme geeft ze les in mediawijsheid aan basisschoolkinderen. In de lessen neemt ze zichzelf regelmatig als voorbeeld. Hartgers vindt het belangrijk dat kinderen weten dat informatie op internet altijd blijft bestaan. “Ik typ mijn naam in op Google en laat de kinderen zien wat ze allemaal over mij kunnen vinden.”

“Je krijgt dan een stukje wisselwerking tussen ouders en kinderen en daar willen we naar toe.”

Hartgers vertelt de leerlingen dat er nog oude foto's van Hyves op internet te vinden zijn, die niet meer op haar profiel staan. “Die foto's zijn dan bijvoorbeeld gelinked aan foto's van vrienden. Als die vrienden de foto's wel voor iedereen toegankelijk maken, blijven ze dus vindbaar op het internet. ‘Gelukkig zijn het geen schokkende foto's’, zeg ik dan tegen de leerlingen. Op deze manier maak ik kinderen ervan bewust dat ze niet alles online moeten zetten.” In de lessen ‘Maak je eigen startpagina’ geeft Hartgers kinderen de opdracht om zichzelf te googelen. “Ze zijn dan heel verrast wat ze allemaal terugvinden op het internet.”

Hartgers merkt dat kinderen na de lessen zich bewuster zijn van de consequenties van hun internetgedrag. “Ze komen met vragen over meldingen of mailtjes waar ze twijfels over hebben. Of ze vragen: ‘Juf, zal ik die wel toevoegen op Hyves?’ Kinderen accepteren niet zomaar iedereen als vriend en gaan bewust nadenken over hun internetgedrag.” Hartgers geeft ook inhoudelijke informatie. Bijvoorbeeld over welke hulplijnen Hyves heeft en hoe je iemand kunt blokkeren. Volgens Hartgers is het belangrijkste element in haar lessen praten met kinderen. “Social media bieden ook kansen en zijn hartstikke leuk. Het is belangrijk dat ouders en kinderen met elkaar blijven praten.”

Zelf legt Hartgers de grens vrij hoog als het gaat om het delen van persoonlijke gegevens op internet. “Ik ben daar wel huiverig voor. Thuis werd er altijd openlijk gesproken over internetgebruik. Dat heb ik van huis uit meegekregen.” Hartgers vindt het jammer dat bij veel gezinnen niet wordt gepraat over de online wereld. Door met kinderen te praten over hun eigen ervaringen en zichzelf als voorbeeld te nemen in de lessen hoopt Hartgers kinderen te leren op een positieve manier bewust om te gaan met internet.

*Miranda
Hartgers*

*mediacoach
Bibliotheken Zuidoost Fryslân*

Tonia Moleman

moeder van Patrick

“Les in mediawijsheid leert kinderen hoe de digitale wereld in elkaar zit.”

Mijn zoon op internet

Staan ouders en kinderen anders tegenover het internet? En in hoeverre delen kinderen hun avonturen op internet met hun ouders? Tonia Moleman, moeder van twee zoons, is aan het woord over het internetgebruik van haar zoon Patrick.

“Onze zoons hebben laptops, waarmee ze niet op hun slaapkamer mogen zitten. Hierdoor zijn mijn man en ik betrokken bij wat ze doen op internet. Ik weet dat Patrick voornamelijk spelletjes op internet speelt, zoals *Millionaire City*. Daar ben ik nu ook mee begonnen. Iedereen bouwt een eigen stad en dan kun je elkaar ook geld of cadeaus geven. Verder speelt hij *Habbo Hotel* en *Landleven*.

Naast online spelletjes doen, heeft Patrick ook een Hyves profiel. Ik geloof dat hij daar niet zoveel mee doet. Ik heb zelf ook een profiel en gebruik dit alleen om in de gaten te houden wat mijn zoons op Hyves doen. Ik weet niet alles, maar wel de grote lijnen. Ik weet eigenlijk niet of kinderen genoeg kennis hebben over Hyves. Ik durf bijvoorbeeld niet te zeggen of Patrick wel weet hoe hij iemand moet blokkeren op Hyves.

Daarom vind ik de lessen in mediawijsheid van Bibliotheken Zuidoost Fryslân een goed initiatief. In deze lessen wordt kinderen verteld hoe de digitale wereld in elkaar zit. Ik denk dat het belangrijk is dat ze weten waar ze mee bezig zijn. Ik ben weleens bang dat kinderen via internet in een verkeerd circuit terechtkomen. Of dat ze per ongeluk dingen kopen of downloaden. Daarom houden mijn man en ik in de gaten wat onze zoons op internet doen. Spelletjes spelen via internet, zoals Patrick doet, daar zie ik niets gevaarlijks in. Ik denk dat het eerder mis kan gaan via Hyves, bijvoorbeeld tijdens het chatten of bij het sturen van krabbels.

We hebben in huis niet veel regels over internet. Als Patrick achter de computer zit, zeg ik op welk tijdstip hij moet stoppen. De ene keer is het een half uur, de andere keer kan dat een uur zijn. Als het vakantie is, dan loopt het aantal uren op. Natuurlijk zal er wel eens wat stiekem gebeuren. Daarom kijkt mijn man af en toe in de geschiedenis om ook op deze manier het internetgedrag van onze zoons in de gaten te houden. Als we hier iets aantreffen waar we het niet mee eens zijn, dan spreken we ze erop aan.

Ik denk trouwens wel dat Patrick beter de weg weet op internet dan ik. Soms weet ik niet hoe ik iets moet vinden en dan heeft hij het antwoord al gevonden. Het verschil zit denk ik in het feit dat hij, anders dan ik, opgroeit met internet. Computers interesseren hem ook heel erg en hij kan er goed mee omgaan.”

“Internet is leuk, maar kan gevaarlijk zijn als je te maken krijgt met hackers.”

Online spelletjes spelen

Patrick, de zoon van Tonia Moleman, is twaalf jaar en leerling van groep acht. Hij vertelt over zijn internetgedrag.

“Ik speel veel spelletjes online, zoals *Millionaire City en Landleven*. Ook chat ik weleens via Hyves, maar dat doe ik niet zo vaak. Ik praat eigenlijk alleen als iemand wat tegen mij zegt. Mijn moeder weet dat ik spelletjes speel op internet en ook welke spelletjes dat zijn. Ook laat ik mijn Hyves-profiel weleens aan mijn ouders zien. Ik denk dat ouders genoeg weten over Hyves. Mijn moeder speelt net als ik een spelletje op Hyves en dat speelt ze heel goed. Ze chat ook weleens. Ik moet soms wat dingen uitleggen, maar dan snapt ze het meestal in één keer.

Ik vind internet leuk. Je kunt samen chatten over iets grappigs. Als je bijvoorbeeld een leuk filmpje hebt gezien, dan kun je dat aan je vrienden vertellen en dan gaan zij ook kijken. Toch kan internet ook een beetje gevaarlijk zijn. Bijvoorbeeld als je gehackt wordt, dan kan diegene alles zien wat je doet en waar je woont. Dan kan hij je bij een spelletje ruïneren door je geld te stelen. Het hele spel is dan verprutst.

Ik vind de lessen over mediawijsheid heel erg leuk. Ik heb veel interesse in computers en wil hier graag meer over leren. Bijvoorbeeld hoe je goede informatie kunt zoeken. Thuis hebben we eigenlijk niet zoveel regels over internet. Gewoon dat je niet mag schelden. En daar houd ik me meestal wel aan. Ik heb wel eens van iemand gehoord dat hij thuis maar twee uur per dag op internet mocht. Ik vind dat wel een goede regel, maar ik ben blij dat die niet voor mij geldt!”

Patrick Moleman

zoon van Tonia

Privacy

Veel kinderen hebben tegenwoordig een Hyves-profiel. Maar zijn ze zich bewust van de risico's die dit met zich mee kan brengen? En hoe denken kinderen over privacy? Groep acht van de openbare basisschool De Tsjerne in Gorredijk beantwoordt de vraag: *Wat zet jij op Hyves en wat niet?*

Thalina (11)

“Als ik op vakantie ga, zet ik dat niet op Hyves. Dan kunnen anderen denken dat ze bij ons kunnen inbreken. Ik heb mijn profiel afgeschermd en ik zet er alleen maar op wat veilig is. Wat ik veilig vind, is dat ik bijvoorbeeld een dag weg ben, maar dat mijn ouders wel thuis zijn. Op de foto's die ik op Hyves zet, kun je niet herkennen waar de foto gemaakt is. Zo weten mensen niet waar ik woon.”

Esmee (12)

“Ik zet niet echt veel op Hyves. Van mijn moeder mag ik geen foto's of filmpjes van mezelf erop zetten. Ik heb mijn profiel afgeschermd en er staat geen telefoonnummer op.”

Online slachtofferschap vanuit het perspectief van jongeren

Joyce Kerstens is senior researcher bij het lectoraat Cybersafety en verbonden aan NHL Hogeschool en de Politieacademie. Op dit moment is ze projectleider van een landelijk, vierjarig onderzoek naar de online risico's van jongeren tussen de tien en achttien jaar, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. "Hoe ouder de jongeren, hoe weerbaarder ze zijn", aldus Joyce Kerstens.

Joyce Kerstens startte het project met de vraag welke jongeren een verhoogd risico lopen om slachtoffer te worden van cyberpesten, online financieel economische delicten en online seksuele activiteiten. Maar wanneer is er sprake van online slachtofferschap? Kerstens: "Je ziet vaak dat door volwassenen en in de media het woord online risico heel anders wordt ingekleurd dan door de jongeren zelf. We hebben in ons onderzoek ervoor gekozen om niet op voorhand bepaalde gebeurtenissen als risicovol te labelen, dus vanuit het perspectief van de ouders, maar om de ervaringen van de jongere zelf als vertrekpunt te nemen. We vragen wat hen een onprettig gevoel geeft. Pas dan zien we het als een risico: vanuit het perspectief van de jongere is er immers sprake van een vervelende of nadelige situatie. Zo wordt het bekijken van online pornografie door veel volwassenen al op voorhand als een risico beschouwd, terwijl een deel van de jongeren dat helemaal niet zo ervaart: zij vinden dit juist leuk of spannend. Hetzelfde geldt voor online pesterijtjes of het krijgen van seksuele verzoeken. Om jongeren te identificeren die op internet het meeste risico lopen (kans op risico x omvang nadeel), hebben wij dus expliciet de aandacht gericht op negatieve ervaringen. Hierdoor is het aannemelijk dat het ook daadwerkelijk gaat om slachtofferschap." Joyce Kerstens heeft gegevens verzameld van 6300 kinderen. De onderzoeksresultaten worden in april 2012 gepubliceerd.

Volgens Kerstens is cyberpesten agressief gedrag binnen de context van persoonlijke verhoudingen, gebruikmakend van online technologieën. Op het gebied van cyberpesten komt roddelen, uitschelden en bedreigen via mobiele telefoon of internet het vaakst voor. In totaal heeft ongeveer een kwart van de jongeren te maken gehad met een of meerdere online pesterijen. Van deze groep vindt zo'n 60 procent dat niet erg; zij vonden de pesterijen 'gewoon' of 'leuk'. De overige 40 procent heeft de pesterijen echter als vervelend ervaren. Dat zijn vooral meisjes. Opvallend is dat

traditioneel pesten – het pesten op school en op straat – nog altijd vaker voorkomt dan cyberpesten. Speculaties over de enorme omvang van cyberpesten is volgens Kerstens voor een deel te danken aan berichtgeving in de media: "Gevallen van bully-suicide (dat een jongere zo gepest wordt, dat het tot zelfdoding leidt) worden in de media vaak breed uitgemeten en dat wekt mogelijk de indruk dat dit soort incidenten ook heel vaak voorkomen. Maar gelukkig is dat niet het geval."

Onder financieel-economische delicten vallen virtuele diefstal, commerciële misleiding en e-fraude. Ruim 15 procent van de jongeren is wel eens slachtoffer geweest van virtuele diefstal, 11 procent van commerciële misleiding en 5 procent van e-fraude. Jongens zijn vaker slachtoffer van dit soort delicten dan meisjes. Vmo'ers zijn naar verhouding vaker slachtoffer dan vwo'ers. Verder blijkt dat jongeren die slachtoffer zijn van dit soort delicten zelf vaak risicovol internetgedrag vertonen: ze verstrekken bovengemiddeld vaak persoonlijke informatie over zichzelf op internet en klikken zonder terughoudendheid op allerlei reclameboodschappen. Kerstens noemt het Habbo Hotel als voorbeeld van virtuele diefstal: "In het Habbo Hotel lopen veredelde Playmobilpoppetjes rond. Jongeren kunnen in dit hotel hun eigen kamer inrichten met allerlei virtuele meubeltjes. Vooral kinderen van de basisschool vinden dat helemaal geweldig. Toch gebeurt het regelmatig dat kinderen elkaar meubeltjes afhandig maken. Het gaat dan weliswaar om een virtuele koelkast of een virtuele tafel, maar voor deze spullen is wel met echt geld betaald. De schade bij diefstal kan oplopen van een paar euro's tot wel honderd euro." In 2011 heeft Tanya van Dijk, inmiddels afgestudeerd in Integrale Veiligheid, een onderzoek gedaan naar de veiligheidsrisico's die jongeren lopen in het Habbo Hotel. Ze is een tijd undercover geweest in het 'hotel' met vier avatars (poppetjes). Van Dijk: "Jongeren kunnen in het Habbo Hotel zichzelf laten zien door de uiterlijke

kenmerken van de avatar, maar ook door gesprekken te voeren met anderen, activiteiten te organiseren en vriendschappen aan te gaan en te onderhouden. Ook voelen jongeren zich minder geremd. Enerzijds sluiten zij makkelijker vriendschappen en praten zij sneller met elkaar dan in het echte leven. Anderzijds wordt er ook grof gescholden, worden mensen buitengesloten, worden seksuele verzoeken gedaan en wordt er met regelmaat virtueel gestolen."Van Dijk raadt andere Habbo's aan om aangifte te doen bij de politie, als ze zijn bestolen. Verder is uitschelden een veelvoorkomende gebeurtenis (vooral bij het ruilen van 'meubi' en om het uiterlijk van de avatar). Daarnaast komen verzoeken om seks, msn-adressen en strippen voor de webcam veel voor in het Habbo Hotel.

Uit het onderzoek van Kerstens blijkt dat 12 procent van de jongeren online pornografie heeft gezien en dat als vervelend heeft ervaren. Daarnaast heeft 6 procent te maken gehad met vervelende of ongewenste seksuele verzoeken. Vooral meisjes hebben op internet vervelende ervaringen op seksueel gebied. Naar verhouding zijn met name havisten en vwo'ers nieuwsgierig naar online porno en zij gaan ook actief op zoek naar dit soort materiaal. Vmbo'ers zijn juist meer de 'doeners' op seksueel gebied. Zij msn'en en chatten regelmatig met anderen over seksuele onderwerpen en zij verrichten ook vaker seksuele handelingen voor de webcam. Een ander fenomeen waarmee jongeren in aanraking komen is sexting. Dat is het online verspreiden van seksueel getint beeldmateriaal. Een nieuwe rage op dit gebied is 'sneaky hat'. Jongeren maken naaktfoto's van zichzelf, waarbij ze hun geslachtsdelen met een petje bedekken, en plaatsen deze foto's vervolgens op Facebook. Kerstens: "Uit ons onderzoek is naar voren gekomen dat ruim 3 procent van de jongeren sexy foto's van zichzelf op internet plaatst. Daarnaast maakt ongeveer twee procent met een mobiele telefoon of digitale camera seksueel getinte opnames van anderen. Eveneens 2 procent heeft wel eens gestript voor de webcam. Sexting heeft veelal te maken met experimenteelgedrag tussen jongeren onderling. Het brengt echter wel verschillende risico's met zich mee. Als jongeren seksueel beeldmateriaal van zichzelf of van leeftijdsgenoten maken of verspreiden, zijn zij voor de Nederlandse wet strafbaar. In artikel 240b Sr is het verspreiden, aanbieden, openlijk tentoonstellen, vervaardigen, invoeren, doorvoeren, uitvoeren of in bezit hebben van seksuele beelden van personen jonger dan achttien jaar namelijk strafbaar gesteld. Jongeren die aan sexting doen, lopen daarmee het risico om als

dader te worden aangemerkt in een kinderpornozaak." De meeste jongeren die aan sexting doen, vinden dit spannend en hebben naderhand ook geen spijt van hun acties. Er zijn echter ook jongeren die onder dwang of dreiging seksuele handelingen op internet hebben verricht. Dat zijn jongeren die extra aandacht behoeven en moeten worden beschermd.

Het onderzoek van Kerstens loopt nog tot 2013. Op www.cyren-jeugd.nl staat de laatste stand van zaken betreffende het onderzoek naar jongeren en cybersafety.

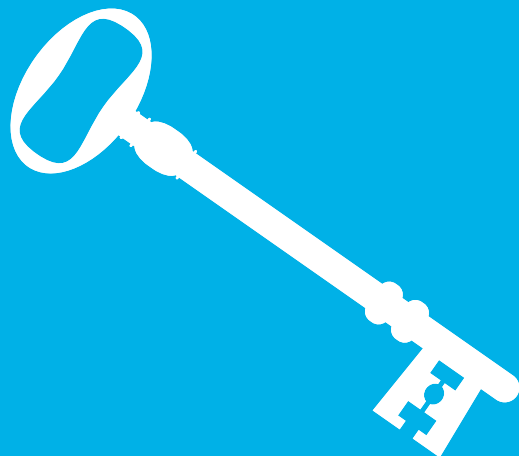

Joyce Kerstens

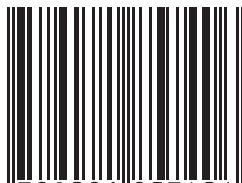
*senior researcher/
zelfstandig ondernemer*

ISBN: 978-90-818574-0-6

9 789081 857406 >

